

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ТА ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ: СПЕЦИФІКА ТА Ї ВЕКТОРИ ВЗАЄМОВПЛИВУ

Світла В. В.,

аспірантка кафедри політології

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ORCID ID: 0009-0004-7787-722X

Valeriia_Svitla@mail.com

Стаття присвячена вивченню цифрової публічної самопрезентації міноритарних груп та індивідів в Інтернет-середовищі, яка ставить під сумнів здатність функціонування громадськості як збалансованої спільноти. Мета дослідження – встановлення викликів діджиталізації для структури сучасної громадської думки. Охарактеризовано політичний вимір процесів діджиталізації, який потребує ретельного аналізу, оскільки стан громадської думки вже не повною мірою може бути діагностований традиційними засобами соціологічних досліджень. Було підкреслено, що в умовах російсько-української війни знання про структуру громадської думки можуть істотно вплинути на формування ефективних стратегій протидії ворожим маніпуляціям та побудови кампаній просування проукраїнських позицій. Проаналізовано здатність громадської думки реагувати на публічну інформацію. Розкрито значення структурування громадської думки не лише на основі ідейних уподобань та агрегування інтересів, але й на основі «другорядних» чинників, зокрема, суб'єктивних симпатій. З'ясовано, що внаслідок багатоманітності засобів поширення політичної інформації відбувається поєднання традиційних і діджитальних медіа. Виявлено, що діджиталізація сприяє прозорості та повноті відображення інформації про діяльність влади у демократичному суспільстві. Доведено, що навіть в умовах сталої демократії існує практика цілеспрямованої зміни політичних позицій громадян на користь певного ангажованого повідомлення або тези. Встановлено, що в умовах сучасної України ресурсна забезпеченість віртуальних політичних суб'єктів робить маніпулятивні практики успішними та дуже поширеними. Припущено, що наслідки політичної діджиталізації несуть істотну загрозу фундаментальним цінностям демократичного представництва, правам на реалізацію свободи слова тощо. З'ясовано, що вільна преса виступає об'єктом маніпуляцій з боку політичних інститутів та акторів. Встановлено, що проблематизується формування інтегрованої громадської думки, яка агрегується як сукупність різних позицій та виразів. Розглянуто питання об'єктів маніпуляції, які виступають не лише компонентами суспільства, але й децентралізованої державної влади. Вказано на специфіку стратегічного мислення у цифровому середовищі, яка передбачає появу маніпулятивних подій та псевдоподій, а також керування порядком денним. Зроблено висновок, що традиційні інститути та актори поступово усуваються з політико-комунікаційної арени. Обґрунтовано, що медійна політика сучасних держав та політичних акторів відзначається використанням технологій адресного Інтернет-рекламування, що дає змогу залучити аудиторію до розгляду певних подій, які ніби мають широке суспільне значення.

Ключові слова: громадська думка, політичні маніпуляції, лідери громадської думки, діджиталізація, політичне Інтернет-середовище, політичні актори, демократична громадськість.

У сучасному світі відбуваються масштабні процеси структурування громадської думки на основі засобів політичної Інтернет-комунікації. Політичний вимір цих процесів потребує ретельного аналізу, оскільки стан громадської думки вже не повною мірою може бути діагностований традиційними засобами соціологічних досліджень. В умовах викликів, спричинених пандемією COVID-19 та наслідками російсько-української війни, громадська думка не виступає як єдиний, досяжний для спостереження «субстрат». Вона є конгломератом різних позицій і уподобань та «поліусів» виразу політичної ідентичності. Публічна самопрезентація міноритарних груп та індивідів в Інтернет-середовищі ставить під сумнів здатність функціонування громадськості як збалансованої спільноти, об'єднаної демократичними цінностями. Політичний радикалізм та «нестриманість політичних почуттів»

і реакцій на політичні події проблематизує традиційні уявлення щодо джерел формування та поточного статусу громадської думки.

Зазначене поняття більше не позначає сукупність позицій, які відображають помірковані та «середні» погляди. Відбувається конкуренція за увагу більшості на основі політичних цифрових хепенінгів. Також відбувається маніпуляція свідомістю громадян на основі менеджменту подій та штучного формування порядку денного.

Вказані умови виступають одночасно викликами та можливостями для розуміння як структури демократичної громадськості, так і структури громадської думки та їх подальшої еволюції. В умовах російсько-української війни знання про структуру громадської думки можуть істотно вплинути на формування ефективних стратегій протидії ворожим маніпуляціям та побудови кампаній просування проукраїнських позицій.

Специфіка сучасної Інтернет-комунікації цікавить значну кількість вітчизняних науковців. Зокрема, П. Фролов розкриває феномен «консолідованої громадської думки» на основі операціоналізації поняття (Фролов, 2014), В. Торяник представив громадську думку та політичну ментальність як компоненти політичної культури суспільства (Торяник, 2013), Т.Петрушина аналізує громадську думку щодо ролі науки в українському суспільстві (Петрушина, Соболева, Чепурко, 2016), В. Нестерович репрезентує генезис наукової думки щодо розуміння конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів (Нестерович, 2016), Л. Балуцька з'ясовує значення громадської думки як складової процесу інституціалізації демократії в сучасній Україні (Балуцька, 2012).

Метою статті є встановлення викликів діджиталізації для структури сучасної громадської думки. Завданням статті є ідентифікація основних напрямків оновлення уявлень щодо стану статусу та структури громадської думки в умовах Інтернет-середовища.

Розгортання процесів модернізації політичної комунікації визначає широку трансформацією масового сприйняття політичного світу. Відповідно, громадська думка стає відображенням інформації, яку поширюють в суспільстві політичні суб'єкти. Також слід брати до уваги, що громадська думка здатна реагувати у вигляді партиципації майже виключно на публічну інформацію (див.: Seungsu L., Jaeho Ch., 2023). Проте остання може не включати істотних аспектів політичної дійсності. Український політолог К. Лукач вірно зауважує, що сьогодні майже «кожен політик, політична партія, громадське об'єднання мають власні сторінки в соціальних мережах для здійснення односторонньої (політичні еліти – громадськість) або двосторонньої комунікації (політичні актори – громадськість, громадськість – політичні актори)» (Лукач, 2018: 135).

Інтерактивність сприйняття політичної інформації робить її централізованою та конкурентною. У таких умовах громадська думка структурується не лише на основі ідейних уподобань та агрегування інтересів, але й на основі «другорядних» чинників: суб'єктивних симпатій, емоційного сприйняття, легкодоступності та візуалізації інформації (див.: Балуцька, 2012). Означене проблематизує кореляцію між традиційною структурою політики та власне подіями та елементами стану громадської думки. К. Лукач доречно окреслює специфіку Інтернету, порівняно з телебаченням, радіо й газетами, як «змогу громадянам дізнаватись більше різноманітної інформації про депутатів, міністрів і президентів, проте необхідно зважати на те, що матеріали можуть виявитись неправдивими, навмисно створеними для маніпуляції суспільною свідомістю. Для того, щоб уникнути маніпулятивного впливу, громадськість має бути медіа-грамотною, перевіряти і критично сприймати інформацію. Аудиторія, яка не має базових знань про особливості функціонування медіа, найбільше буде піддаватись пропаганді, зацікавленим особам легше буде чинити вплив на формування електоральних переваг» (Лукач, 2018: 137).

Питання співвідношення традиційних та новітніх засобів впливу на громадську думку та її структурування значно ускладнюється. Внаслідок багатоманітності засобів поширення політичної інформації відбувається поєднання традиційних і діджитальних медіа в інституційному контексті (див.: Засадко, Лиска, 2015). Відповідно структура громадської думки отримує різні рівні формування-агрегування, які не завжди пов'язані між собою. Цим користуються суб'єкти політичного маніпулювання. На слушну думку К. Лукач, «політичні консультанти розуміють, що он-лайн медіа посідають нові позиції у представленні політичних кандидатів, і використовувати для потреб політичної кампанії лише традиційні ЗМК, такі як телебачення або радіо, вже недостатньо. Для більш широко охоплення виборців, політика переміщується в сферу Інтернету, щоб швидко та ефективно здійснювати там політичні комунікації» (Лукач, 2018: 137).

Особливими контекстом формування сучасної громадської думки є взаємодія влади і громадськості в онлайн просторі. Оновлення методів урядування на основі нових технічних засобів вимагає від громадськості формувати нові методи контролю та аналізу врядування. Діджиталізація сприяє прозорості та повноті відображення інформації про діяльність влади у демократичному суспільстві.

Водночас вона вимагає від громадських акторів нових навичок та вмінь, які забезпечують процедури громадського контролю в умовах цифрової нерівності (див.: Кудрявцев, 2014). Згідно з К. Лукач, «електронне урядування сприяє реалізації основних принципів демократії, таких як: плюралізм, гласність, рівність та незалежний контроль за діяльністю державних структур; спрощує комунікацію між політичною елітою, громадянами та неурядовими організаціями; є засобом розвитку інформаційного суспільства; забезпечує двосторонній контакт між владою та виборцями, залучує індивідів і суспільство до державного управління; робить спілкування між суб'єктами політичної системи не персоніфікованим» (Лукач, 2018: 138). Варто погодитися з тим, що викладене позитивно впливає на функціонування державних органів, знижуючи рівень корупції.

Маніпуляція громадською думкою цифровими засобами та технологіями призводить до явища спотворення представництва громадських позицій та інших політичних вимог. Навіть в умовах сталої демократії існує практика цілеспрямованої зміни політичних позицій громадян на користь певного ангажованого повідомлення або тези. Структура громадської думки у такий спосіб отримує поділ на «маніпулятивно сформовану» та «проактивну». Розбіжності між ними є досить умовними. Особливо наочно це видно на прикладі цифрової Інтернет-дипломатії. Як вказує І. Тихоненко, «сучасна Інтернет-дипломатія США дає широкі можливості, по-перше, щодо коригування змісту інформаційної пропаганди: глобальна мережа дозволяє оперативні зміни не тільки підбір літератури та інформації з теми, а й організувати дискусію, направляти її в певне русло, відстежувати зміни громадської думки. По-друге, активна участь Адміністрації США в соціальних мережах дозволяє персоніфікувати групи молоді, які мають протестні настрої і безпосередньо в режимі реального часу проводити з ними роботу» (Тихоненко, 2019: 87).

Спроможність сучасних цифрових засобів поширювати пропагандистські тези, а також реалізовувати стратегії public relations забезпечує пристосування державної влади та політичних суб'єктів до нової технологічної реальності. Особливо наочно це видно на матеріалі спроб впровадження політики інформаційно-цифрового неопротекціонізму (Панченко, 2018). Ресурсна забезпеченість робить маніпулятивні практики успішними та дуже поширеними. В цих умовах громадська думка перестає бути агрегатом інтересів та прагнень соціальних груп як це було в доцифрову добу. Елементи структури набувають значення лише в контексті публічних повідомлень та їх взаємного розташування в медійному порядку денному. І. Тихоненко вірно зазначає, що активне залучення нових-медіа – соціальних мереж та блогів до реалізації зовнішньополітичного курсу Вашингтоном підтверджувалися використанням Twitter колишнім президентом США Д. Трампом. При цьому «деякі заяви американського Президента у соціальній мережі випереджають і йдуть у розрізі із заявленим курсом США, але водночас привертають увагу світової спільноти до Америки. Тож, застосування цифрової дипломатії має більше переваг, аніж недоліків і дає змогу суттєво посилити вплив держави на міжнародній арені, реалізувати національний інтерес у сучасному глобалізованому світі», вказує українська дослідниця (Тихоненко, 2019: 88). Це формує ситуацію «заплутаності», «непевності» представництва громадських позицій та політичних альтернатив.

Спотворення «природної» або «оригінальної» структури громадської думки, яка першочергово ґрунтувалася на представництві інтересів соціальних груп спричиняє загрозу широкомасштабного порушення принципів політичної конкуренції. Ідеться також про загрозу фундаментальним цінностям демократичного представництва, правам на реалізацію свободи слова тощо. На слушну думку О. Березовської-Чміль, «у філософсько-політичному контексті найгіршим наслідком цифрового авторитаризму може стати тотальне стеження за діяльністю всіх громадян з метою попередження протестних настроїв, приховування незадоволення владою, придушення інакомислення, маніпулювання колективною свідомістю. В таких умовах реальністю стане узурпація влади та порушення будь-яких прав і свобод людини. По суті суспільство ризикує перетворитись на керовану біомасу, що обслуговує невеликий прошарок еліт, які володітимуть новітніми технологіями тотального стеження. Відтак базові політичні цінності плюралізму, свободи, гуманізму, рівності, братерства, солідаризму, толерантності, недоторканості особи, невідчужуваності природних прав та власності зазнають краху» (Березовська-Чміль, 2019: 100).

Діяльність сучасних політичних акторів щодо підтримки власної політико-комунікаційної позиції пов'язана з технологічною організацією трансляції політичних меседжів. У таких умовах вільна преса виступає об'єктом маніпуляції з боку політичних інститутів та акторів (особливо під час війни – див.: Семенець, 2022). Вона, своєю чергою, виступає чинником вторинного маніпулювання громадською думкою. Лише невелика частина незаангажованих (вільних) медіа створює альтернативу політико-маніпулятивним посланням. Особливо наочно це видно в умовах російсько-української війни. Н. Стеблина аргументовано вказує, що позиція, яку посідають повідомлення прес-служб, говорить про «значну перевагу, яку в цифровому дискурсі мають статусні політичні актори. Тим не менш, і вони часто «губляться» в інформаційному шумі – за переваги передруків із мас-медіа. Лише під час

масштабних подій – таких, як Азовська криза чи Об'єднавчий собор, вони виходять на перший план, а отже, можуть формувати порядок денний» (Стеблина, 2020: 183).

Усвідомлення значення всіх цифрових медіа призводить до структурування громадської думки на основі каналу інформування. Фізичні громадські спільноти та групи замінюються аудиторіями певних цифрових каналів політичної інформації і функціонують автономно одна від одної. Внаслідок цього проблематизується створення інтегрованої громадської думки, яка формується як сукупність різних позицій та виразів. Н. Стеблина вірно говорить про соціальні мережі, не вбачаючи «їхнього переважання у дискурсі – і тенденції до збільшення присутності саме цього каналу передачі інформації. До того ж, використання соцмереж як каналу, не говорить про переважання у дискурсі нестатусних політичних акторів» (Стеблина, 2020: 183).

Цифровізація політико-комунікаційного простору означає вплив штучного інтелекту на розвиток мережових структур інформування. Це замінює реальних політичних акторів на «комп'ютерних ретрансляторів» політичних ідей та пропозицій. При цьому об'єктами маніпуляції виступають не лише компоненти суспільства, але й децентралізована державна влада (це, зокрема, влучно показано в статті С. Дембицького) (Дембицький, 2023). Українська фахівчиня Ю. Лісовська слушно розглядає ентропійну особливість конвергенції як вплив на дифузію державної влади від атомарного рівня до «мислячих систем як стратегічну перспективу якісного зростання самовизначених та саморегулюючих технологічних можливостей індивідуального і суспільного розвитку людини» (Лісовська, 2020: 352).

Глобальна та всеосяжна цифровізація спричиняє новий горизонт планування комунікаційної політики. Стратегічне мислення у цифровому середовищі означає передбачення появи маніпулятивних подій та псевдоподій, а також керування порядком денним. У цій ситуації громадська думка не може розглядатися як цілісне поза технологічне (фізичне, матеріальне) утворення. Вона стає продуктом цифрової системи трансляції політичних послань-медіаматеріалів. Згідно зі справедливою позицією Ю. Лісовської, «доба унікальних перетворень фундаментальних першооснов людського життя, що буде правову державу, дозволяє відкрити новий онтологічний, гносеологічний та аксіологічний вимір – кіберсучасність, в якому пропонується інноваційний формат цифрового безсмертя» (Лісовська, 2020: 352). Відповідно, перебування у медійному порядку денному для політичних новин – це без перебільшення питання виживання (de León, 2023).

Отже, сучасна громадська думка в умовах діджиталізації перебуває під тиском комунікаційно-технологічних перетворень політичних смислів. Традиційні інститути та актори усуваються з політико-комунікаційної арени. Як наслідок, громадська думка втрачає автономію та внутрішні причини функціонування. Відбувається її дезінтеграція та заміна на цифрові «ерзаці».

Таким чином, процеси діджиталізації актуалізують проблему симулякрів у політичному Інтернет-середовищі. Постійний запуск псевдоновин, фейків та міфів створює медійно-політичний порядок денний, який має всі ознаки вигаданості та штучності. Це є викликом для традиційної структури громадської думки, оскільки класична інституалізована демократична громадськість змушена реагувати на псевдоподії, які ініціюються як владою, так і конкурентними політичними акторами. Внаслідок цього відбувається поляризація громадсько-політичних позицій, яка демонструється в коментарях та інших реакціях на значущі пункти порядку денного.

Наслідком подібної ситуації для структури громадської думки є «завантаженість» громадських акторів псевдопроблемами та відсутність належної уваги до дійсно важливих завдань і потреб суспільства. Медійна політика сучасних держав та політичних акторів відзначається використанням технологій адресного Інтернет-рекламування, що дає змогу залучити аудиторією до розгляду певних подій, які ніби мають широке суспільне значення. Натомість вони є інспірованими з метою поширення вузькокорпоративних та вузькогрупових меседжів. Внаслідок діджиталізації соціальний медіа менеджмент суттєво обмежує доцільність застосування засобів традиційної соціологічної діагностики громадської думки. Це проявляється в тому, що суб'єкти SMM-рекламування в політичному секторі здебільшого збирають поведінкову інформацію типових аудиторій та налаштовують адресні стратегії комунікаційного Інтернет-маніпулювання. Спроби викриття подібних кампаній з боку «справжньої» демократичної громадськості та вимоги відкритості комунікаційного процесу залишаються неефективними.

Отже, перед громадськістю постає завдання постійного моніторингу фейкових подій та симулякрів, а також формування викривальних кампаній. Водночас асиметричними засобами відповіді на цифрові виклики мають бути постійна подієва громадсько-політична активність оф-лайн, яка буде свідчити про реальне існування громадських суб'єктів, лідерів громадської думки, які не є конкретними політичними суб'єктами.

В умовах російсько-української війни нагальною потребою є створення цифрових ресурсів політичного фактчекінгу та реєстрів фейкової політичної інформації, псевдоподій, маніпулятивних

кампаній тощо. Також на часі формуванням проєктів щодо просування законодавчої «санації» інформаційного поля. Репутаційні ризики викриття фейкової інформації та маніпуляцій мають стати надійними запобіжниками для сучасних політичних «режисерів» громадської думки. В аналізі вказаного будуть полягати наші подальші зусилля щодо розвитку порушеної теми.

Svitla V. Public opinion and political consequences of digitalization: specifics and vectors of interaction

The article is devoted to the study of the digital public self-presentation of minority groups and individuals in the Internet environment, which questions the ability of the public to function as a balanced community. The purpose of the study is to establish the challenges of digitalization for the structure of modern public opinion. The political dimension of digitization processes is characterized, which requires careful analysis, since the state of public opinion can no longer be fully diagnosed by traditional means of sociological research. It was emphasized that in the conditions of the Russian-Ukrainian war, knowledge about the structure of public opinion can significantly influence the formation of effective strategies for countering enemy manipulations and building campaigns to promote pro-Ukrainian positions. The ability of public opinion to respond to public information is analyzed. The importance of structuring public opinion is revealed not only on the basis of ideological preferences and aggregation of interests, but also on the basis of "secondary" factors, in particular, subjective sympathies. It was found that due to the multifaceted nature of means of disseminating political information, there is a combination of traditional and digital media. It was found that digitalization contributes to the transparency and completeness of the display of information about the activities of the authorities in a democratic society. It has been proven that even in the conditions of a stable democracy there is a practice of a purposeful change in the political positions of citizens in favor of a certain engaged message or thesis. It has been established that in the conditions of modern Ukraine, the resource availability of virtual political subjects makes manipulative practices successful and very common. It is assumed that the consequences of political digitization pose a significant threat to the fundamental values of democratic representation, rights to exercise freedom of speech, etc. It was found that the free press is an object of manipulation by political institutions and actors. It is established that the formation of integrated public opinion, which is aggregated as a set of different positions and expressions, is problematic. The issue of objects of manipulation, which are not only components of society, but also of decentralized state power, is considered. The specificity of strategic thinking in the digital environment is indicated, which involves the emergence of manipulative events and pseudo-events, as well as agenda management. It was concluded that traditional institutions and actors are gradually being eliminated from the political and communication arena. It is substantiated that the media policy of modern states and political actors is characterized by the use of targeted Internet advertising technologies, which makes it possible to attract the audience to the consideration of certain events that seem to have broad social significance.

Key words: public opinion, political manipulation, leaders of public opinion, digitalization, political Internet environment, political actors, democratic public.

Література:

1. Балуща Л. Громадська думка як складова процесу інституціалізації демократії в сучасній Україні. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2012. Вип. 2. С. 198–204.
2. Березовська-Чміль О. Б. Ідеї цифрового авторитаризму крізь призму філософії політики. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2020. Вип. 31. С. 99–100.
3. Білоус І. В. Управлінські аспекти вивчення громадської думки стосовно створення умов безпечного материнства на місцевому рівні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 13. С. 100–104.
4. Дембіцький С. С. Особливості громадської думки в Україні під час війни (академічний досвід). *Вісник Національної академії наук України*. 2023. № 5. С. 86–89.
5. Засадко В. В., Лиска О. Г. Громадська думка щодо якості надання адміністративних послуг у містах України. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 2. С. 142–147.
6. Кудрявцев О. Цифрова нерівність: особливості впровадження системи електронного урядування в сучасному полі української політики. *Evropský politický a právní diskurz*. 2014. Sv. 1, Vyd. 6. С. 276–285.
7. Лісовська Ю. П. Тотально-цифровий контроль щодо дифузії державної політики в умовах надзвичайних ситуацій. *Молодий вчений*. 2020. № 10(2). С. 351–354.

8. Лукач К. В. Вплив цифрових технологій на розвиток політичної комунікації. *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації*. 2018. № 1. С. 135–139.
9. Нестерович В. Ф. Генезис наукової думки щодо розуміння конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 1. С. 26–38.
10. Панченко В. Г. Інформаційно-цифровий неопротекціонізм у політиці економічного патріотизму: новий інструмент фрагментації цифрової економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 6. С. 5–12.
11. Петрушина Т., Соболева Н., Чепурко Г. Громадська думка щодо ролі науки в українському суспільстві. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2016. № 2. С. 81–101.
12. Семенець О. Маніпулятивні дискурсивні практики використання концепту 'патріотизм' та їхній вплив на громадську думку (критичний дискурс-аналіз та соціологія). *Вчені записки Таверійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33(72). № 1(3). С. 155–160.
13. Стеблина Н. О. Український цифровий політичний дискурс в умовах «гібридної медіа системи». *Сучасне суспільство*. 2020. Вип. 1. С. 176–185.
14. Тихоненко І. В. Цифрова дипломатія як інструмент зовнішньої політики США у XXI столітті. *Політичне життя*. 2019. № 1. С. 85–90.
15. Торяник В. М. Громадська думка та політична ментальність як компоненти політичної культури суспільства. *Право і суспільство*. 2013. № 5. С. 161–165
16. Фролов П. Д. «Консолідована громадська думка»: спроба операціоналізації поняття. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2014. Вип. 6. С. 262–277.
17. de León E., On Issue Survival: News Media and How Political Issues Remain Salient in the Face of Crisis. *International Journal of Public Opinion Research*. Volume 35. Issue 3. Autumn 2023. edad024, <https://doi.org/10.1093/ijpor/edad024>
18. Seungsu L., Jaeho Ch., Communication Mediation in an Era of Partisan Selectivity: Modeling Effects of Information and Discussion on Participation. *International Journal of Public Opinion Research*. Volume 35. Issue 3. Autumn 2023. edad020 <https://doi.org/10.1093/ijpor/edad020>

References:

1. Balutska L. Hromadska dumka yak skladova protsesu instytutsializatsii demokratii v suchasni Ukraini. [Public opinion as a component of the process of institutionalization of democracy in modern Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filosofsko-politohichni studii*. 2012. Vyp. 2. S. 198–204 [in Ukrainian].
2. Berezovska-Chmil O. B. Idei tsyfrovoho avtorytaryzmu kriz pryzmu filosofii polityky. [Ideas of digital authoritarianism through the prism of political philosophy]. *Sotsialno-humanitarnyi visnyk*. 2020. Vyp. 31. S. 99–100 [in Ukrainian].
3. Bilous I. V. Upravlinski aspekty vyvchennia hromadskoi dumky stosovno stvorennia umov bezpechnoho materynstva na mistsevomu rivni. [Management aspects of studying public opinion regarding the creation of conditions for safe motherhood at the local level]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2012. № 13. S. 100–104 [in Ukrainian].
4. Dembitskyi S. S. Osoblyvosti hromadskoi dumky v Ukraini pid chas viiny (akademichnyi dosvid). [Peculiarities of public opinion in Ukraine during the war (academic experience)]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*. 2023. № 5. S. 86–89. Steblyna N. O. Ukrainyskyi tsyfrovyy politychnyyi dyskurs v umovakh «hibrydnoi media systemy». [Ukrainian digital political discourse in the conditions of the "hybrid media system"]. *Suchasne suspilstvo*. 2020. Vyp. 1. S. 176-185 [in Ukrainian].
5. Zasadko V. V., Lyska O. H. Hromadska dumka shchodo yakosti nadannia administratyvnykh posluh u mistakh Ukrainy. [Public opinion regarding the quality of administrative services in Ukrainian cities]. *Stratehichni priorytety*. 2015. № 2. S. 142–147 [in Ukrainian].
6. Kudriavtsev O. Tsyfrova nerivnist: osoblyvosti vprovadzhennia systemy elektronnoho uriaduvannia v suchasnomu poli ukrainskoi polityky. [Digital inequality: features of the implementation of the electronic government system in the modern field of Ukrainian politics]. *Evropský politický a právní diskurz*. 2014. Sv. 1, Vyd. 6. S. 276–285 [in Ukrainian].
7. Lisovska Yu. P. Totalno-tsyfrovyyi kontrol shchodo dyfuzii derzhavnoi polityky v umovakh nadzvychainykh sytuatsii. [Total-digital control over the diffusion of state policy in emergency situations]. *Molodyi vchenyi*. 2020. № 10(2). S. 351–354 [in Ukrainian].
8. Lukach K. V. Vplyv tsyfrovyykh tekhnolohii na rozvytok politychnoi komunikatsii. [The influence of digital technologies on the development of political communication] *Derzhava ta rehiony*. Seriya : Sotsialni komunikatsii. 2018. № 1. S. 135–139 [in Ukrainian].

9. Nesterovych V. F. Henezys naukovoï dumky shchodo rozuminnia konstytutsiino-pravovykh zasad vplyvu hromadskosti na pryiniattia normatyvno-pravovykh aktiv. [The genesis of scientific opinion regarding the understanding of the constitutional and legal foundations of the influence of the public on the adoption of normative and legal acts] *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*. 2016. Vyp. 1. S. 26–38 [in Ukrainian].
10. Panchenko V. H. Informatsiino-tsyfrovyi neoproteksionizm u politytsi ekonomichnoho patriotyzmu: novyi instrument frahmentatsii tsyfrovoy ekonomiky. [Information and digital neo-protectionism in the policy of economic patriotism: a new tool for fragmentation of the digital economy]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2018. № 6. S. 5–12 [in Ukrainian].
11. Petrushyna T., Sobolieva N., Chepurko H. Hromadska dumka shchodo roli nauky v ukrainskomu suspilstvi. [Public opinion regarding the role of science in Ukrainian society]. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh*. 2016. № 2. S. 81–101 [in Ukrainian].
12. Semenets O. Manipuliatyvni dyskursyvni praktyky vykorystannia kontseptu 'patriotyzm ta yikhonii vplyv na hromadsku dumku (krytychnyi dyskurs-analiz ta sotsiologhiia). [Manipulative discursive practices of using the concept of "patriotism" and their influence on public opinion (critical discourse analysis and sociology)]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriia : Filologhiia. Zhurnalistyka*. 2022. T. 33(72). № 1(3). S. 155–160 [in Ukrainian].
13. Steblyna, N. O. (2020). Ukrainyskyi tsyfrovyy politychnyi dyskurs v umovakh "hibrydnoi mediasystemy" [Ukrainian digital political discourse in the conditions of the "hybrid media system"]. *Suchasne suspilstvo*, iss. 1, pp. 176–185 [in Ukrainian].
14. Tykhonenko I. V. Tsyfrova dyplomatiia yak instrument zovnishnoi polityky SShA u KhKhI stolitti. [Digital diplomacy as a tool of US foreign policy in the 21st century]. *Politychne zhyttia*. 2019. № 1. S. 85–90 [in Ukrainian].
15. Torianyuk V. M. Hromadska dumka ta politychna mentalnist yak komponenty politychnoi kultury suspilstva. [Public opinion and political mentality as components of the political culture of society]. *Pravo i suspilstvo*. 2013. № 5. S. 161–165 [in Ukrainian].
16. Frolov P. D. «Konsolidovana hromadska dumka»: sproba operatsionalizatsii poniattia. [«Consolidated public opinion»: an attempt to operationalize the concept] *Psykholohichni nauky: problemy i zdobutky*. 2014. Vyp. 6. S. 262–277 [in Ukrainian].
17. de León E., On Issue Survival: News Media and How Political Issues Remain Salient in the Face of Crisis. *International Journal of Public Opinion Research*. Volume 35. Issue 3. Autumn 2023. edad024, <https://doi.org/10.1093/ijpor/edad024>[in English].
18. Seungsu L., Jaeho Ch., Communication Mediation in an Era of Partisan Selectivity: Modeling Effects of Information and Discussion on Participation. *International Journal of Public Opinion Research*. Volume 35. Issue 3. Autumn 2023. edad020 <https://doi.org/10.1093/ijpor/edad020> [in English].

Стаття надійшла до редакції 12.05.2023

Стаття рекомендована до друку 14.07.2023